

Διονύσιος Σολωμός, «Ο Κρητικός»

Σχολικές σημειώσεις

ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

«Ο Κρητικός» είναι το μόνο ποίημα του Σολωμού όπου από την αρχή ως το τέλος μιλάει ένας επινοημένος αφηγητής, που, αντίθετα με τους περισσότερους ήρωές του, μένει ζωντανός ως το τέλος για να πει την ιστορία του. Αλλά, όπως και στα πιο πολλά ώριμα ποιήματα του Σολωμού, η δράση του «Κρητικού» μόνο χαλαρά βασίζεται σε πραγματικά γεγονότα. (Μάκριτς)

ΔΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΠΟΙΗΜΑΤΟΣ

- Η αφήγηση δεν παρακολουθεί συνεχώς τα επεισόδια στη χρονογραφική τους διαδοχή. Κάθε τόσο η ευθύγραμμη πορεία ανακόπτεται, και στα διάκενά της αναπτύσσονται αναδρομές (αναλήψεις) και προβολές (προλήψεις). Οι πρώτες μας θυδίζουν πίσω από τον επεισοδιακό χρόνο της σύνδεσης. Οι προβολές αντίθετα μας βγάζουν μπροστά και πάνω από το κλειστό κύκλωμα των βασικών επεισοδίων, ενώνοντας το αφηγούμενο παρελθόν με το αφηγηματικό παρόν στο πρόσωπο του πολλαπλά δοκιμασμένου ήρωα. Τέλος η ενότητα 19 [2] με το θέμα της έσχατης κρίσης, υπερβαίνει τον φυσικό χρόνο και τον φυσικό χώρο, προβάλλοντας την μεταφυσική εκδοχή του ποιήματος.

Η δράση του ποιήματος ορίζεται εξ αρχής με κέντρο το μάτι του αφηγητή. Το έργο γεννιέται, καθώς το φως σχίζει το σκοτάδι και η φωνή την αφωνία.

- ήρωας δοκιμάζεται πολλαπλώς (οι χρονικές φάσεις στρέφονται γύρω από τον άξονα της δοκιμασίας): πόλεμος, ξεκλήρισμα οικογένειας, απώλεια συντρόφων, λαθωματιές, εκπατρισμός, ναυάγιο, χαμός κόρης, έσχατη κρίση και συντέλεια, θάνατος πριν από την ανάσταση. Καθώς περνά ο ήρωας από το ένα σκαλοπάτι στο άλλο, φυραίνει κι ερημώνει το κορμί του, αλλά οξύνεται η όραση κι η ακοή του, η φωνή του στο τέλος γίνεται έναρδρη μουσική: αυτή είναι η σκάλα που οδηγεί στην ποίηση. Την ίδια σκάλα είχε ανέβει και ο Οδυσσέας. Αφού οι δοκιμασίες είχαν οργώσει το πετσί του, λίγο πριν από τον νόστο του έγινε κι αυτός, σαν τον Κρητικό, αφηγητής, δηλαδή ποιητής.

- Το ποίημα αν εξαιρέσουμε την παρένθετη δεύτερη στροφική ενότητα 2 [19] οργανώνεται σε δύο μέρη. Η πρώτη (18) και η τρίτη ενότητα (20) αποτελούν το πρώτο μέρος που κλείνει με το δίστιχο 3. 11-12: και ξετυλίζει ογλήγορα κάτι που εκείθε βγαίνει / κι ομπρός μου ιδού που βρέθηκε μία φεγγαροντυμένη. Το δίστιχο ορίζει το κέντρο του επεισοδίου και του ποιήματος, όπου συντελείται ο θάνατος της κόρης και η σύγχρονη ανάδυση της φεγγαροντυμένης. Η τέταρτη (21) και η πέμπτη (22) ενότητα αποτελούν το δεύτερο μέρος του ποιήματος που κλείνει με το δίστιχο: και τέλος φθάνω στο γιάλό την αρραβωνιασμένη, / την απιδώνω με χαρά, κι ήτανε πεθαμένη. Το δίστιχο ορίζει το τέλος του επεισοδίου και του ποιήματος, όπου ο ήρωας διαπιστώνει τον θάνατο της κόρης. Τα δύο δίστιχα ομοιοκαταληκτούν και αυτήν την σχέση μπορούμε να την αναγνωρίσουμε ως το αποκαλυπτικό κλειδί για την ταυτότητα της Φεγγαροντυμένης.

1[18]

στ. 1. Εκοίταα: σημαδεύει το απόμακρο και ανέφικτο ακρογιάλι στο βάθος του ορίζοντα. Η λέξη ακρογιάλι στην αρχή και η λέξη γιάλός στο τέλος του ποιήματος δημιουργεί έναν κύκλο που αποτελεί μια από τις πολλές ενδείξεις ότι το ποίημα δεν είναι απόσπασμα αλλά σύνολος λόγος με κοινό ορόσημο στην αφετηρία και στην κατάληξή του.

Προσοχή στο πρώτο πρόσωπο (επινοημένος αφηγητής) και στον παρελθοντικό χρόνο (σημαίνει απόσταση από το παρόν)

16 συλλαβές, συνίζηση στα δυο α του εκοίταα, οχτώ α (=το μακρύτερο σε διάρκεια φωνήεν της ελληνικής), χασμωδία στα δυο α του μακριά ακόμη

στ. 2. το αστροπελέκι, ένα φυσικό φαινόμενο που φέρνει καταστροφή, δεν μπορεί από την φύση του να είναι καλό. Ο Κρητικός κάνει μια επίκληση, ευχή προς το αστροπελέκι να «ξαναφέξει πάλι», να τον βοηθήσει και πάλι να διακρίνει κάτι με την λάμψη του μέσα στην βαθιά σκοτεινιά που τον κυκλώνει. Το αστροπελέκι του φάνηκε καλό, ευνοϊκό· μια σχέση φιλική δημιουργήθηκε ανάμεσα στο ουράνιο φαινόμενο και το αδύναμο ανθρώπινο πλάσμα που παλεύει με τα κύματα. Αφού περιμένει από το αστροπελέκι να

τον ακούσει και να τον υπακούσει, ο Κρητικός (αν όχι ο ποιητής) υποθέτει ότι αυτό έχει ανθρώπινες ή θεϊκές ιδιότητες.

στ.3. πέφτουν τρία αστροπελέκια (άμεση ανταπόκριση της φύσης) συν ένα στον στίχο 2 = 4. Τα 4 αστροπελέκια μοιάζουν να ήταν το τέλος τα τρικυμίας.

Ο συμβολισμός και η επανάληψη του 3

στ. 5-6. οι πληθυντικοί (πέλαγα, ακρογιαλίες, βουνά) υπογραμμίζουν την απεραντοσύνη της πλάσης. Στην ομοιοκαταληξία αντήχων – αν είχαν η πλήρης σχεδόν φωνητική ταυτότητα των λέξεων μιμείται την ηχώ που περιγράφει ο Κρητικός.

Η εμβρόντητη φύση ρίχνει την γέφυρα για το μεταφυσικό τοπίο της παρένδετης ενότητας.

Ερώτηση σ. 28. λυρικό (προσωπικό βίωμα, συναίσθημα, συγκίνηση) – ομοιοκατάληκτα δίστιχα ιαμβικού δεκαπεντασύλλαβου [= ρυθμός, μελωδία μουσικότητα] / **αφηγηματικό:** ο αφηγητής αφηγείται την περιπέτειά του σε α' πρόσωπο – συν το παιχνίδι του χρόνου/ απόσταση από το αφηγούμενο γεγονός.

Αρχίζει: απότομα (ex abrupto [άνευ προετοιμασίας], απότομα, ορμητικά) – στόχος η περιεκτικότητα, η ένταση το μυστήριο

Πρόσωπα: 2, ο κεντρικός ήρωας, ο αφηγητής και η κορασιά, Ελένη

Τόπος: στο πέλαγος, ναυαγοί

Σκηνοθετική εικονοπλασία: άγριο/βίαιο φυσικό φαινόμενο, απεραντοσύνη/δύναμη φύσης – αδυναμία ανθρώπου

2 [19]

Η εσχατολογική εποχή του ποιήματος προβάλλεται σ' αυτήν εδώ την παρένδετη ενότητα. Όταν λέμε «μέλλον» σ' αυτό το ποίημα θα εννοούμε μόνο την Δευτέρα Παρουσία (σχετίζεται με την Αποκάλυψη, τα έσχατα, όχι με την Παλαιά Διαθήκη) στους στίχους 5-18 αυτής εδώ της στροφικής ενότητας.

Πιστέψετε: σε ποιους απευδύνεται (υποθετικό ακροατήριο) / σε ποιον χρόνο βρισκόμαστε; Όχι του ναυαγίου πάντως.

Προτού αρχίσει ο Κρητικός την διήγησή του, διακόπτει τον λόγο του, για να μας βεβαιώσει ότι αυτά που πρόκειται να πει είναι απολύτως αληθινά.

Φοβάται μήπως δεν πιστέψουμε ότι δοκίμασε πραγματικά όλες αυτές τις μεταφυσικές εμπειρίες.

Ο τριπλός [πάλι το 3] όρκος δεν θα είχε λόγο ύπαρξης αν δεν προοικονομούσε θαυμαστά επεισόδια της αφήγησης. Ο όρκος γίνεται όχι στα συνηθισμένα από την παράδοση ιερά, παρά σε πραγματικά περιστατικά της ζωής του ήρωα.

στ. 4: πρόδρομη μνήμη: σαφής αναφορά στον θάνατο της κόρης

στ. 5: **ΠΑΡΕΚΒΑΣΗ** μόλις θυμήθηκε την κόρη πεθαμένη ταραίζεται ολόκληρος· η παλιά αγάπη ξυπνά μέσα του και ξεσπά με ορμή, η ιστορία σταματά. Φωνάζει ο Κρητικός να χτυπήσει η σάλπιγγα της Β' Παρουσίας κι ο ταραγμένος νους του βλέπει την ευχή του να πιάνει αμέσως.

Όπως στο ξαναφέξε έτσι και με το λάλησε ο χώρος ανοίγει ύστερα από πρόκληση του αφηγητή.

Ο ήρωας οπτασιάζεται την Β' Παρουσία. Ως εκεί φτάνει ο βαθύς έρωτάς του για την αγαπημένη του. Δρασκελάει μεμιάς την αιωνιότητα και ζει ως άμεσο παρόν την ανάσταση των νεκρών.

Ο πνευματικός ή ιδεατός κόσμος δεν είναι ανεξάρτητος από τον φυσικό — δίνεται με όρους του φυσικού.

Δεύτερη ερώτηση του βιβλίου, σ. 28: γνωρίσματα της κόρης: αγνή, χαρούμενη, ερωτευμένη, αεικίνητη, ανυπόμονη να λάβει σάρκα και να βρει τον αρραβωνιαστικό της. Πώς φανερώνονται τα αισθήματά της:

- τρέμουν τα λουλούδια στα χέρια της > αγνότητα
- χαρά – τραγούδι > αισθήματά της για την προσμονή της συνάντησης και της από κοινού Κρίσης
- κοιτάζει τριγύρω – κάποιον γυρεύει > ακόμα και την ώρα της Εσχάτης Κρίσεως ο νους και η ψυχή της είναι προσηλωμένα στον Κρητικό

3[20]

Επάνοδος στο ναυάγιο.

στ. 2-3: ο διασκελισμός σημασιοδοτεί την διάρκεια που απαιτείται για την μεταστροφή της ταραχής σε άκρα ησυχία.

Η μεταβολή στον χώρο σημαίνει πέρασμα σε άλλη κατάσταση· δημιουργεί τις προϋποθέσεις για κάποιου είδους εξέλιξη (εδώ προοιονομείται η εμφάνιση της Φεγγαροντυμένης)

στ. 3: η επανάληψη της έννοιας της «ησυχίας» δηλώνει την έγνοια του ποιητή για την αλλαγή των συνθηκών· δεν σηματοδοτεί, όμως, μόνο την επικράτηση της ησυχίας στον εξωτερικό κόσμο, αλλά και στον εσωτερικό, στην ψυχή του αφηγητή.

Το μοτίβο της σιγής του κόσμου (αρχαίο και γνωστό) αναπτύσσεται πριν από την θεία επιφάνεια, που στην συνέχεια θέβαια επιδρά με τρόπο θαυματουργικό σε ολόκληρη την φύση μεταμορφώνοντας και αγιάζοντας τα πάντα

7-12: ο θάνατος της αρραβωνιαστικιάς που συμπίπτει με την εμφάνιση της Φεγγαροντυμένης, συντελείται την στιγμή ακριβώς που μέσα σε απόλυτη άπνοια η ακίνητη επιφάνεια της θάλασσας ταραίζεται από την μυστηριακή κίνηση της αντικατοπτριζόμενης εικόνας του φεγγαριού και την ταυτόχρονη, και μοναδική σε όλο το ποίημα, κίνηση της κόρης. Η μοναδική αυτή κίνηση της κόρης («που μ' έσφιξε»), στο φανερό επίπεδο του κειμένου ερμηνεύεται από τον ανυποψίαστο Κρητικό απλώς ως ένα σημάδι χαρούμενης αντίδρασής της («κι εχάρη») για το απρόσμενο γαλήνεμα της θάλασσας. Στην πραγματικότητα όμως είναι το τελευταίο επιθανάτιο σκίρτημά της, καθώς η ψυχή της αποχωρίζεται πια το κορμί της.

9: terminus post quem [= χρονικό όριο μετά το οποίο συμβαίνει κάτι, θεωρούμε δεδομένο ότι έχει συμβεί κάτι] του θανάτου της κόρης

στ. 11: το φεγγάρι ξετυλίγει. Σταδιακή η αποκάλυψη. Ο Κρητικός έχει την εντύπωση ότι πρόκειται για κάτι κρυμμένο που ξαφνικά βγαίνει μέσα από το φεγγάρι

στ. 14: τα δυο αντίθετα χρώματα δημιουργούν την εντύπωση του θαυμαστού

Ερώτηση σ. 28: η μεταστροφή είναι απότομη και προετοιμάζει την εμφάνιση της Φεγγαροντυμένης. Μεταφορές και παρομοιώσεις στους στ. 2-4. Αποδίδεται με τις φράσεις «ησύχασε – ησυχία, πάστρα / ευώδησε / το θυμό ν' αφήσει». «Κρυφό μυστήριο»: κάποια απόκρυφη, μυστική δύναμη επεμβαίνει για να γαληνέψει η φύση και να εμφανιστεί η Φεγγαροντυμένη. Η σταδιακή

αποκάλυψη («ξετυλίζει») περιγράφει/φανερώνει μια κρυμμένη, μυστική όψη του κόσμου που αποκαλύπτεται χάρη στην ποιητική δημιουργία. Τι μπορεί να δηλώνει αυτή η Φεγγαροντυμένη/ποια είναι;

4 [21]

Η λειτουργία του φωτός στους στ. 2 και 7: καθώς συντίθεται το φυσικό τοπίο, ξαφνικά παρεμβαίνει το φως και αναιρεί το αποτέλεσμα-αίσθημα της φυσικής αρμολόγησης των στοιχείων. Το φως 'λύνει' το τοπίο και, ουσιαστικά, το ανασυνθέτει σε ένα τοπίο μη φυσικό. Αυτό συμβαίνει επειδή η φύση του φωτός στο ποιητικό τοπίο του Σολωμού είναι θεία. Πρόκειται για το θείο φως, φως που ταυτίζεται με τον Θεό, τον Χριστό, την αλήθεια, την σωτηρία. Το τοπίο που συναντιέται το φως με το σκοτάδι συνιστά χώρο τραγικό. Στον Σολωμό το φως έρχεται από ψηλά, από τον ουρανό, τον ήλιο, , την σελήνη τα αστέρια. Φως > μάτια > [εικόνα]

στ. 7: το φως δεν τυφλώνει μόνο την όραση του εξαντλημένου ναυαγού αλλά απειλεί με τύφλωση και το διαπεραστικό βλέμμα του αναγνώστη-εξηγητή: επιζητεί θαμπωμένος από την συμβολική αίγλη της οραματικής στιγμής, αν υποτάξει το εκστατικό της νόημα στην ερμηνευτική του επινόια.

στ. 13-18: φιλοσοφικό υπόστρωμα (πλατωνικό): η γνώση ως ανάμνηση μαθήσεως σε παλαιότερο χρόνο. Πόσο δυνατός είναι ο θαυμασμός του, ο οποίος βέβαια έρχεται πάντα ξαφνικά!

στ. 13-16: τα στοιχεία που συνδέουν τον ήρωα με την φεγγαροντυμένη παραπέμπουν στην κατηγορία της 'παιδικότητας'. Το θρησκευτικό βίωμα είναι βίωμα διονυσιακό.

19-21: δεν ξέρουμε στ' αλήθεια αν η παρομοίωση του νερού που αναβλύζει αναφέρεται στην ανάμνηση που ξεπηδάει από μέσα του ή στα δάκρυα που τρέχουν απ' τα μάτια του, αφού αφορά και τα δυο συγχρόνως.

17-24: Αυτός ο παράδοξος και πολύπλοκος μεταφορικός λόγος, που συνδέει το μέσα με το έξω και συγχέει το ορατό με τον λόγο, μεταδίδει αυτήν την εκτός του κόσμου τούτου κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο Κρητικός

25-26: βαθιά θρησκευτικότητα και σταθερή απόλυτη πίστη. Ο κόσμος που ξεσκεπάζεται στον ποιητή με την χάρη που έχουν τα μάτια να δουν, είναι κι αυτός κόσμος θεϊκός.

29: το χάσμα που ακολουθεί περιλαμβάνει τα λόγια που απευθύνει ο Κρητικός στην Φεγγαροντυμένη

31-34: η ιστορική τοιχογραφία εμπλέκει τον Σολωμό στους όρους μιας διαρκούς αντίφασης: το όραμα συγκρούεται με τα πάθη και τα παθήματα της πραγματικής ζωής / αντιπαράθεση του πριν και του τώρα

Ερώτηση της σ. 28: Περιγραφή κόρης: ψηλή (στ. 4), [μαύρα μάτια, χρυσά μαλλιά (τέλος προηγούμενης στροφής)] / θεϊκή μορφή (στ. 3, 22, 26-27) / της υποκλίνεται η φύση (στ. 1) / γεμάτη έρωτα, ταπεινός, ομορφιά, καλός (στ. 5-6). Κίνηση: ανάλαφρη, θεϊκή, εξιδανικευμένη, ερωτική, αισθησιακή.

Σκέψεις-συναισθήματα του ήρωα: έκσταση, δέος, θαυμασμός. Νιώθει ασήμαντος μπροστά της και αναρωτιέται που την είχε ξαναδεί. Τον συνεπαίρνει η δύναμη της παλαιάς μνήμης, δεν βλέπει πια αλλά νιώθει την οπτασία βυθισμένη μέσα του να διαβάσει τους πόνους της καρδιάς του.

Η φωνή του ήρωα: γλυκιά και εκστατική όταν αναφέρεται στην Φεγγαροντυμένη σκληρή όταν αναφέρεται στα πάθη του παρελθόντος.

Η επίκληση: δραματική ένταση και θρησκευτικότητα, αγάπη / έρωτας / τρυφερότητα, απελπισία αν δεν εισακουστεί καθώς μόνη του απαντοχή στην ζωή είναι η αρραβωνιαστικιά.

5 [22]

2: το επίθετο καλός εκφράζει σχέση αγάπης, ερωτικού δεσμού. Εδώ το επίθετο ουσιαστικοποιείται, παίρνει την έννοια του μνηστήρα (μνηστής), του ερωμένου (αγαπητικιάς, αρραβωνιαστικιάς) και είναι λέξη γνησιότατα λαϊκή. Μοιάζουν τα μάτια τους διότι ακριβώς είναι η ίδια η ουσία που αυτές οι δυο μορφές εκπροσωπούν μέσα στην πρόθεση του ποιητή. Στίχος που υπαινίσσεται την ταύτιση κόρης-Φεγγαροντυμένης.

5-6: πώς ζούσε πριν και πώς μετά; Η αρνητική εξέλιξη της ζωής του ήρωα σηματοδοτείται ως μεταβολή ήθους και επανιεράρχηση αξιών, δηλαδή ως ριζική ψυχική μεταμόρφωση του ήρωα, που βρίσκει τώρα την πλήρωση μέσα

στην αγάπη του άλλου και όχι, όπως πριν, στον εξοντωτικό ανταγωνισμό, που κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες (αγώνας ελευθερίας) υπήρξε το αξιοκατικό μοντέλο που καθόριζε το ήθος και τη στάση του.

5-14: οι παύλες δηλώνουν παρέκβαση

στ. 7-14: πρόδρομη μνήμη: αυτοπροσωπογραφία του Κρητικού στο παρόν.

26: «και τα νερά θολώνουν» = λαϊκή έκφραση

40: ο εθνικότερος και πατριωτικότερος δεκαπεντασύλλαβος στη νεώτερη ποίησή μας (Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος).

42: δυο υποκείμενα με τους προσδιορισμούς τους, χαρακτηριστικά της ελληνικής γης. Ένα ιδιότυπο σχήμα λιτότητας. Κάτω από την συναισθηματική φόρτιση του δεσμού με την πατρική γη, ακόμα και τα πιο ταπεινά και ασήμαντα στοιχεία της, η πέτρα και το χορτάρι, μεταμορφώνονται στην συνείδηση του ποιητικού υποκειμένου σε αξίες πολύτιμες. Το «μαύρη» = έρημη, κατακαυμένη (με μια έντονη συναισθηματική επένδυση συμπάθειας). Μπορούμε να συναρτήσουμε τον στίχο με το πρώιμο επίγραμμα «Η Καταστροφή των Ψαρών» (ολόμαυρη ράχη – λίγα χορτάρια – έρημη γη). Την πολλαπλή αυτή φόρτιση έρχεται, ως κατηγορούμενο, να αξιοθετήσει το λιτό και κοινότατο επίθετο «καλή».

43: ύστερα από τις εικόνες έρχονται οι λογικές έννοιες και διαφωτίζουν το θέμα: το λαλούμενο, το πουλί, η φωνή και ακόμα γενικότερα ο ήχος, δίνουν με λογικές έννοιες ό,τι παραπάνω μας δίνεται με εικόνες. Δεν μπορεί να βρει τίποτε που να συγκρίνεται με τους μαγικούς ήχους που άκουσε μετά την εξαφάνιση της Φεγγαροντυμένης. Ήχος απαράμιλλος, δεν μπορούσε να συγκριθεί με την φωνή, το πουλί, το όργανο. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Σολωμός ανακεφαλαιώνει αυτά τα τρία στοιχεία με την αντίστροφη σειρά από αυτή που πρωτοαναφέρονται (αντίστροφη κλιμάκωση, χιασμός, αντικατοπτρισμός)

50: Η σύζευξη έρωτα-χάρου μας δίνει δυο γνωστές και ομοειδείς εκδηλώσεις του ίδιου καταλυτικού ενστίκτου, που ερεθίζει μέσα στην ψυχή του Κρητικού ο γλυκύτατος ήχος. Το ένστικτο του θανάτου είναι ακριβώς η αντίθετη ροπή προς το ένστικτο της αυτοσυντήρησης και της επιβολής. Αντίστοιχα ο Έρωτας αντιπροσωπεύει μερική κατάργηση της ατομικότητας.

Ο Σολωμός στην αρχή είχε σκεφτεί να παραλληλίσει απλά την εντύπωση που προκαλεί ο ήχος στον Κρητικό με την γλύκα που μεθά τον νου, όπως «η παράδεισος», και με την δύναμη του έρωτα και του θανάτου [= μόνο έτσι γίνεται αντιληπτή η δύναμη του έρωτα και του θανάτου]. Αργότερα όμως ο ποιητής δοκιμάζει, αναπτύσσοντας το «θέμα του Αδάμ», να περιγράψει έμμεσα την ‘άρρητη’ εντύπωση που προκαλεί στον Κρητικό ο μαγικός εξωγήινος ήχος. Το ξύπνημα του πρωτόπλαστου λειτουργεί ποιητικά σε συσχετισμό με την αντιστροφή της εικόνας στο τέλος του ποιήματος: η παραδείσια μαγεία διαλύεται και ο Κρητικός ανακτά τις φυσικές του αισθήσεις για να αποδέσει στο ακρογιάλι το «άλλο μισό του». Έτσι ο γήινος κύκλος που ανοίγεται με την εμφάνιση του πρώτου ερωτικού ζεύγους στον φωτεινό χώρο του παραδείσου («Θέμα του Αδάμ») κλείνει με τον αφανισμό του ερωτικού ζεύγους και ο επίγειος παράδεισος ερημώνει και σκοτεινιάζει.

Ο στίχος αυτός, προβάλλοντας την αντικειμενικά ισοδύναμη παρουσία του Έρωτα και του Χάρου στην ζωή, φαίνεται να συνοψίζει απλά το περιεχόμενο του «Θέματος του Αδάμ».

Χάρη στην συνεργασία έρωτα – χάρου, που κατέληξε στον θάνατο της αγαπημένης του μπόρεσε ο Κρητικός να υπερβεί τον Χρόνο. Παρ’ όλη την βαθιά πληγή που του άνοιξε ο θάνατος της κόρης, μπορεί τώρα να προσμένει με χαρά μια ευδαίμονα [συν]ύπαρξη στον Παράδεισο με την αγαπημένη του. Αυτή η αίσθηση της ασημαντότητας της επίγειας ζωής, αν την συγκρίνει κανείς με την αιωνιότητα, είναι παρόμοια με τα αισθήματα που εκφράζουν και άλλα πρόσωπα στην ποίηση του Σολωμού. Ο πάναγνος έρωτας του Κρητικού για την αρραβωνιαστικιά του είναι αυτός που του επέτρεψε να ρίξει μια ελάχιστη ματιά στην αιωνιότητα.

51-54: μέδη του νός και της καρδιάς, έκσταση του ανθρώπου μπρος στην ομορφιά, να εκφραστεί κάτι που είναι υπερλογικό και γι’ αυτό μένει στο τέλος ανέκφραστο, όπως υπερβολικά και ανέκφραστα είναι τα θεμέλια της ζωής μας.

Ο ΑΝΕΚΛΑΛΗΤΟΣ ΗΧΟΣ

1. αγγελικός ψαλμός που συνοδεύει την ψυχή στα ουράνια
2. μουσική φωνή του σύμπαντος, μυστική αρμονία που αναδίνεται από την ανταπόκριση των στοιχείων του Παντός. Η χωρίς όρια αρμονία που

συνέχει κόσμους, δεν μπορεί παρά να είναι η Αγάπη, η Ουράνια Αγάπη της οποίας το μυστικό τραγούδι μόνο ο ποιητής ξέρει ν' ακούει.

3. η ενίσχυση που η Φεγγαροντυμένη έδωσε του Κρητικού για να συνεχίσει την ζωή του
4. είναι η φωνή της καταματωμένης πατρίδας του. Τον έχει συγκλονίσει τόσο βαθιά που ποθεί να ξαναγυρίσει σ' αυτήν κι ας είναι ρημαγμένη.
5. η μουσική συνεκφράζει τις δυο μεταφυσικές 'εποχές' του Κρητικού, τις δυο μεταφυσικές στιγμές του χρόνου: την εποχή της Δημιουργίας (θέμα του Αδάμ) και την εποχή της Β' Παρουσίας (μοτίβο της Σάλπιγγας)
6. Όπως και στον «Πόρφυρα» ο ήχος συνδυάζεται με την θαλασσίνη σκηνογραφία και δοκιμασία, εμφανίζεται ως μαγικός και συμπίπτει με την έκβαση του μύθου και την τύχη του πολύτιμου αντικειμένου της αφήγησης. Αντιστάθμισμα της απώλειας.

Ο ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ ΠΟΥ ΜΙΛΑΕΙ ΣΤΟ ΠΟΙΗΜΑ

1. με το περιστατικό του ο Κρητικός μπαίνει μέσα στην καρδιά του ποιητικού κόσμου, κι ενώ δεν άρχισε διόλου σαν ποιητής, στο τέλος γίνεται. (Αποστολάκης)
2. οι δυο ιδιότητες (ζητιάνος-ποιητής) ταιριάζουν καλά στο πρόσωπο ενός κυνηγημένου Κρητικού πρόσφυγα. Τέτοιους πρόσφυγες-ζητιάνους ίσως συνάντησε πράγματι ο Σολωμός να τραγουδούν στους δρόμους ρίμες για την Επανάσταση του 1821 στην πατρίδα τους, εμπειρία που θα μπορούσε κάλλιστα να αποτελέσει το κέντρισμα για την σύνθεση του «Κρητικού». (Καψωμένος)
3. Ο Κρητικός δεν είναι ποιητής και το ποίημα του Σολωμού δεν εκφέρεται ως ποίημα από τον αφηγητή. Είναι απαραίτητο να διαφοροποιηθεί ο Σολωμός από τον Κρητικό: με ρεαλιστικούς όρους, η αφήγηση του Κρητικού μπορεί να υποτεθεί απλώς πως είναι μια προφορική αφήγηση σε πρόζα, και πως στον Σολωμό οφείλεται η στιχούργηση. (Μάκριτς)

Δημήτρης Βλαχοδήμος
Γενικό Λύκειο Έλευθερίου Βενιζέλου, Χανιά